

ADATOK A RÉTI FÜLESBAGOLY (*ASIO FLAMMEUS*) TÉLI TÁPLÁLKOZÁSÁHOZ A FERTŐ-TÁJON

Jánoska Ferenc

Erdészeti és Faipari Egyetem Sopron

Abstract

*F. Jánoska: Winter food of the Short-eared Owl (*Asio flammeus*) in the Region of Lake Fertő*

*Feeding conditions for the Short-eared Owl (*Asio flammeus*) were analysed on the basis of literary data and personal studies. Besides the numerous records a relatively large sample of pellets were obtained during the winter of 1991–92. Analysis of the sample has again shown that Common Vole (*Microtus arvalis*) is the most important prey animal for the Short-eared Owl in our region. This species constituted 88,4% of the total sample with only ca. 8% of the *Apodemus* sp. A curiosity to be mentioned regarding small-mammal fauna is the recent occurrence of *Microtus oeconomus* in owl pellets from the Hungarian part of lake Fertő.*

Bevezetés

A réti fülesbagoly (*Asio flammeus*) sem Magyarországon, sem a Kárpát-medencében nem tartozik a gyakori fészkelő fajok közé, vonuláson azonban mind rendszeresebben fordul elő. Megjelenése mindamellett inváziószerű, mely a rágcsálók (elsősorban a mezei pocok) gradációjával áll összefüggésben (Chernel 1916, Schmidt 1960 cit Uttendörfer 1939, Haraszthy 1984). Vonuláson elsősorban a sásos-zsombékos réteket, a gyomos parlagterületeket részesíti előnyben, de emellett megfigyelhetők csapatai fiatal erdőtelepítésekben, valamint mezőgazdaságilag művelt területeken is. Inváziós időszakban (vonulás-áttelelés) szinte az egész ország területéről jelentik előfordulását (mint az 1991–92-es télen is), költésre azonban – a megfigyelési adatok alapján – évekig elkerüli Magyarország területét.

A réti fülesbagoly táplálék-összetételének vizsgálatára – éppen rapszodikus megjelenése és a köpetek összegyűjthetőségének relatív nehézsége miatt – Magyarországon csak kevés kutatónak állt módjában. Elsőként Greschnik (1911, 1924) publikált gyomortartalom és köpetelemzés alapján vizsgálatokat, majd Szlivka (1959) a táplálék madáranyagát ismertette a Bácska (Észak-Jugoszlávia) területéről. Viszonylag nagyobb mennyiségű köpetet vizsgált még Schmidt és Szlivka (1969) szintén a Bácskából, majd a '80-as években Andrési és Sódor (1987) ill. Kárpáti (1982) publikálta egy Fertő tó mellől származó köpetanyag összetételét. Nagyobb mennyiségű köpet vizsgálata egész Európában ritkán állt módjában a kutatóknak (Glutz és Bauer, 1980).

Anyag és módszer

1991–92 telén több alkalommal figyeltünk meg telelő réti fülesbagoly-csapatokat a Fertő-tó déli és keleti partja mentén legelőkön és sásos-zsombékos réteken. Megfigyelt csapataik nagysága 4–10 egyed között mozgott (saját megfigyelés, valamint *Pellinger A.* és *Mogyorósi S.* szíves szóbeli közlése). Az általam vizsgált köpetek nagy részét *Pellinger A.* gyűjtötte. A gyűjtések Fertőújlak (régábbi nevén Mekszikópuszta) térségében történtek, két helyen, a Cikešnek nevezett szikes legelőn, a *Caricetum distantis potentillosum anserinae* szubasszociációval jellemezhető területen (*Kárpáti, 1982*), valamint a Hanság-csatorna töltésén az Ürményi-dűlő nevű területrészen, ahol mezőgazdasági művelés alatt álló táblák (kukoricatarló, lucernaföld) határolták a gyűjtési helyet. A köpeteket minden esetben a baglyok nappali tartózkodási helyén gyűjtöttük, ahol a napokon át használt és a magasabb növényzetbe, növényzet alá betaposott, fészekszerű pihenőhelyeken esetenként 6–8 db köpetet is lehetett találni.

Eredmények

Vizsgálataim eredményét az 1. sz. táblázatban mutatom be. Eredményeim 266 köpetből előkerült 687 zsákmányállat meghatározásán alapulnak. A réti fülesbagoly fő táplálékát a vizsgálati területen a mezei pocok (*Microtus arvalis*) képezte. E faj a táplálékmintában összességében 88,45%-ban, túlnyomó többségben fordult elő. A mezei pocok mellett még az erdeiegér-fajcsoport (*Apodemus sp.*) ért el esetenként 10,0% feletti részarányt, összességében pedig 8,0%-át képezte a tápláléknak. Valamennyi egyéb faj 1,0%, vagy ez alatti részarányban képviseltette magát.

Kisemlős-faunisztikai érdekesség az északi vagy patkányfejű pocok (*Microtus oeconomus*) újabb előfordulása. E posztglaciális reliktumfajt *Andrési és Sódor (1987)* ill. *Kárpáti, (1982)* bizonyította elsőként bagolyköpetekből a magyar Fertő-tájról. Újabb előfordulása adataikat megerősíti. Megemlítem, hogy erdei fülesbagoly köpetekből, melyeket szintén e területről gyűjtöttünk, e faj sokkal jelentősebb, 10%-ot meghaladó mennyiségben került elő (*Jánoska in press*).

Értékelés

Mint azt *Glutz és Bauer (1980)* megállapítja, a réti fülesbagoly ott fészkel a Nyugat-Palearktisz területén, ahol a *Microtus*-fajok (*M. arvalis*, *M. agrestis*, *M. oeconomus*) nagy létszámuk miatt könnyen zsákmányul ejthetők. Ez alól kivételt csak az izlandi populáció képez, ahol a réti fülesbagoly fő zsákmányállata a *Microtus*-fajok hiánya miatt az *Apodemus sylvaticus*.

A Kárpát-medence területéről eddig megjelent (minden esetben télen gyűjtött anyagot ismertető) táplálékvizsgálatok során *Greschik (1911, 1924)* a *Microtus arvalis* 70,0 és 41,7%-ban találta. A másik fő zsákmányállat, az *Apodemus* fajcsoport idézett szerzői vizsgálatai szerint 25,0 és 38,9%-ban

1. táblázat. A köpetvizsgálatok összesített adatai, 1992
Table 1. Summarized data on pellets analyses, 1992

The pellets where are from when their number (köpetek száma)	Cikes		Ürményi- dülő		Cikes		Cikes		Ürményi- dülő		Ürményi- dülő		Ürményi- dülő		Összesen	
	91. 12. 23.		92. 02. 09		02. 09.		02. 23.		03. 09.		03. 17.		03. 31.		Total	
	3 köpet – pellets pld. % sps.		64 köpet – pellets pld. % sps.		9 köpet – pellets pld. % sps.		24 köpet – pellets pld. % sps.		93 köpet – pellets pld. % sps.		13 köpet – pellets pld. % sps.		60 köpet – pellets pld. % sps.		266 köpet – pellets pld. % sps.	
<i>Microtus arvalis</i>	6	85,7	140	95,9	15	78,9	49	86,0	245	89,4	17	70,8	135	84,4	607	88,4
<i>Apodemus sp.</i>	1	14,3	4	2,7	3	15,8	7	12,3	15	5,5	7	29,2	18	11,3	55	8,0
<i>Microtus oeconomus</i>	–	–	1	0,7	–	–	1	1,7	5	1,8	–	–	–	–	7	1,0
<i>Sorex minutus</i>	–	–	1	0,7	–	–	–	–	1	0,4	–	–	–	–	2	0,3
<i>Micromys minutus</i>	–	–	–	–	1	5,3	–	–	3	1,1	–	–	2	1,2	6	0,9
<i>Mus musculus</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	2	0,7	–	–	3	1,9	5	0,7
<i>Sorex araneus</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	2	0,7	–	–	–	–	2	0,3
<i>Pitymys subterraneus</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	1	0,4	–	–	2	1,2	3	0,4
Összesen: Total:	7	100,0	146	100,0	19	100,0	57	100,0	274	100,0	24	100,0	160	100,0	687	100,0

fordult elő. Schmidt és Szlivka (1969) bácskai anyagában szintén e két faj dominált (*M. arvalis* 66,9%, *Apodemus sp.* 14,6%), míg saját vizsgálataim helyszínéről, a Fertő-tó mellől 1980-ban gyűjtött köpetekben Andrési és Sódor (1987) ill. Kárpáti (1982) a *M. arvalis* 82,0%-ban és az *Apodemus* fajcsoportot 12,3%-ban találta.

A szomszédos országok közül Ausztriában a Fertő tó osztrák oldalán végzett kisemlős-faunisztikai vizsgálatai során Bauer (1960) elemzett réti fülesbagoly köpeteket, de pontos táplálékmegoszlást idézett művében nem ad. Jelen cikk írásának időpontjában van folyamatban Ausztriában gyűjtött réti fülesbagoly köpetek elemzése (Grüll, A. szíves szóbeli közlése).

Csehszlovákiai vizsgálatok (81 köpet, 154 zsákmányállat alapján) 99%-ban a *Microtus arvalis* találták a köpetekben Folk in Hudec et al. 1983). Szintén csehszlovákiai gyomortartalom-elemzések (Farsky in Hudec et al. 1983) – 116 gyomorvizsgálata – során érdekes módon a rágcsálófajok túlsúlya mellett 45 gyomorban többféle rovarfaj lárváját is találták (*Hylobius sp.*, *Carabidae sp.*, *Zabrus gibbus*, *Mellolonthidae sp.*), emellett 12 gyomorból csigamaradványokat mutattak ki. Megemlíti az idézett szerző, hogy a rovarok maradványai főleg az őszi/tél eleji, valamint a tavaszi hónapokból származnak.

Európa más országaiból a Schmidt és Szlivka (1969) által idézett szerzők (Aho, 1964 – Dél-Finnország, Uttendörfer, 1939 – Németország), valamint a Glutz és Bauer (1980) által idézettek (Glue és Hammond 1974, Glue 1977 a Brit-szigetekről származó adatai) is a *Microtus* fajok táplálékban elfoglalt túlsúlyát támasztják alá.

Saját vizsgálataim eredményét, valamint az idézett szakirodalmi adatokat összehasonlítva kiderül, hogy a Fertő-tájról származó táplálék minta teljes mértékben alátámasztja az európai kutatók megállapításait. Ezek alapján kétség nélkül állapíthatjuk, hogy a réti fülesbagoly legfontosabb táplálékálata úgy Európában, mint Magyarországon a mezei pocok.

Míg Schmidt és Szlivka (1969) anyagában a köpetenkénti mezei pocok és össz-zsákmányállatszám rendre 2,0 és 2,3 pld/köpet volt, ez az érték az általunk gyűjtött anyagban valamivel magasabbnak, 2,3 és 2,5 pld/köpetnek adódott. További érdekesség még, hogy ellentétben a már idézett szerzők anyagával (Schmidt és Szlivka 1969, Greschik 1911), Szlivka 1959), az általunk vizsgált minta madármaradványokat egyáltalán nem tartalmazott.

Irodalom – References

- Andrési, P. és Sódor, M. (1987): Sopron és környékének kisemlősfaunája – 1–2. Soproni szemle 3–4. 211–225, 308–319.
- Bauer, K. (1960): Die Säugetiere des Neusiedlersee-Gebietes (Österreich). – Bonner Zoologische Beiträge 11. 2–4.: 141–344.
- Chernel, I. (1916): A csonttollú madarak fészkeléséről hazánkban. – Aquila 23.: 309–310.
- Glutz von Blotzheim, U. N. és Bauer, K. (1980): Handbuch der Vögel Mitteleuropas Band 9. Columbiformes–Piciformes. – Akademische Verlagsgesellschaft Wiesbaden. 421–452.
- Greschik, J. (1911): Hazai ragadozó madarak gyomor- és köpettartalom-vizsgálata II. Baglyok. – Aquila 18.: 141–177.
- Greschik, J. (1924): Gyomor- és köpettartalom-vizsgálatok. – Aquila 30–31.: 243–263.
- Haraszthy, L. (ed.) (1984): Magyarország fészkelő madarai. – Mezőgazdasági Kiadó Budapest, 115–116.
- Hudec, K. et al. (1983): Fauna CSSR Ptaci III. – Academia Praha.
- Jánoska, F. (1993): Kisemlős-faunisztikai vizsgálatok a Fertő-tájon bagolyköpetek alapján. – Erdészeti és Faipari Tudományos Közlemények. EFE Jegyzetsokszorosító Sopron (in press.)
- Kárpáti, L. (1982): A Fertő-táj madárvilágának ökológiai vizsgálata. – Erdészeti és Faipari Tudományos Közlemények. EFE Jegyzetsokszorosító. 111–203.
- Schmidt, E. (1960): A réti fülesbagoly (*Asio flammeus*) költése és vonulása a Kárpát-medence területén. – Aquila 66.:89–98.
- Schmidt, E. és Szlivka, L. (1969): Adatok a réti fülesbagoly (*Asio flammeus*) téli táplálkozásához a Bácskában (Észak-Jugoszlávia). – Aquila 75.:227–229.
- Szlivka, L. (1959): Adatok a réti fülesbagoly téli táplálkozásához. Aquila 65.:289.

Author's address:

Ferenc Jánoska
Erdészeti és Faipari Egyetem
Vadgazdálkodási Tanszék
Sopron
Bajcsy-Zs. u. 4.
H – 9400